

Victor Koppe 'Ik zie steeds vaker dat het individu wordt vermorzeld door justitie'

Pieter Couwenbergh
Gerben van der Marel

De Balie, Amsterdam, enkele weken geleden. Een discussie over Cambodja en het trauma van het Pol Pot-regime (1975-'79). De dicatatuur die voor het grote publiek synoniem werd met de film *The Killing Fields*. In het panel Victor Koppe, advocaat van Nuon Chea, 'broeder Twee' was een van de leiders van het regime. Hij wordt ervan beschuldigd opdracht te hebben gegeven voor de massamoorden. Koppe zit onderuit en houdt zich afzijdig. Hij oogt onverschillig, afwezig. Zijn antwoorden zijn afhoudend en meestal juridisch geladen. Als een toehoorder hem na afloop beschuldigt

heden. De vraag is ook of Nuon Chea wel de *command responsibility* had. Natuurlijk ben ik zijn advocaat, maar ik wil in de eerste plaats zorgen dat verdachten een eerlijk proces krijgen. Daar heeft ieder individu recht op. De grote uitdaging in dit soort zaken is steeds te zorgen dat het uitgangspunt het vermoeden van onschuld is, en dat buiten redelijke twijfel moet komen vast te staan dat iemand schuldig is.

Over Broeder Twee zelf is hij terughoudend. Wat zijn indruk is van de man en wat deze heeft verteld over de beschuldigingen, houdt hij voor zich. 'Natuurlijk stel ik ook die ene vraag en probeer ik iemands handelen te begrijpen. Een oordeel is aan de rechter. Ik verzezelvig me ook niet met een cliënt. Ik verleen bijstand, overigens niet alleen in juridische zin, maar ook in psychisch-sociale zin. Hoe? Dat vind ik moeilijk. Dat is toch de vertrouwelijkheid tussen een cliënt en zijn advocaat.'

Hij gelooft niet in de goedheid van de mens, daarvoor heeft hij te veel font zien gaan. Het is uiteindelijk toch maar een laag vernis. Dat

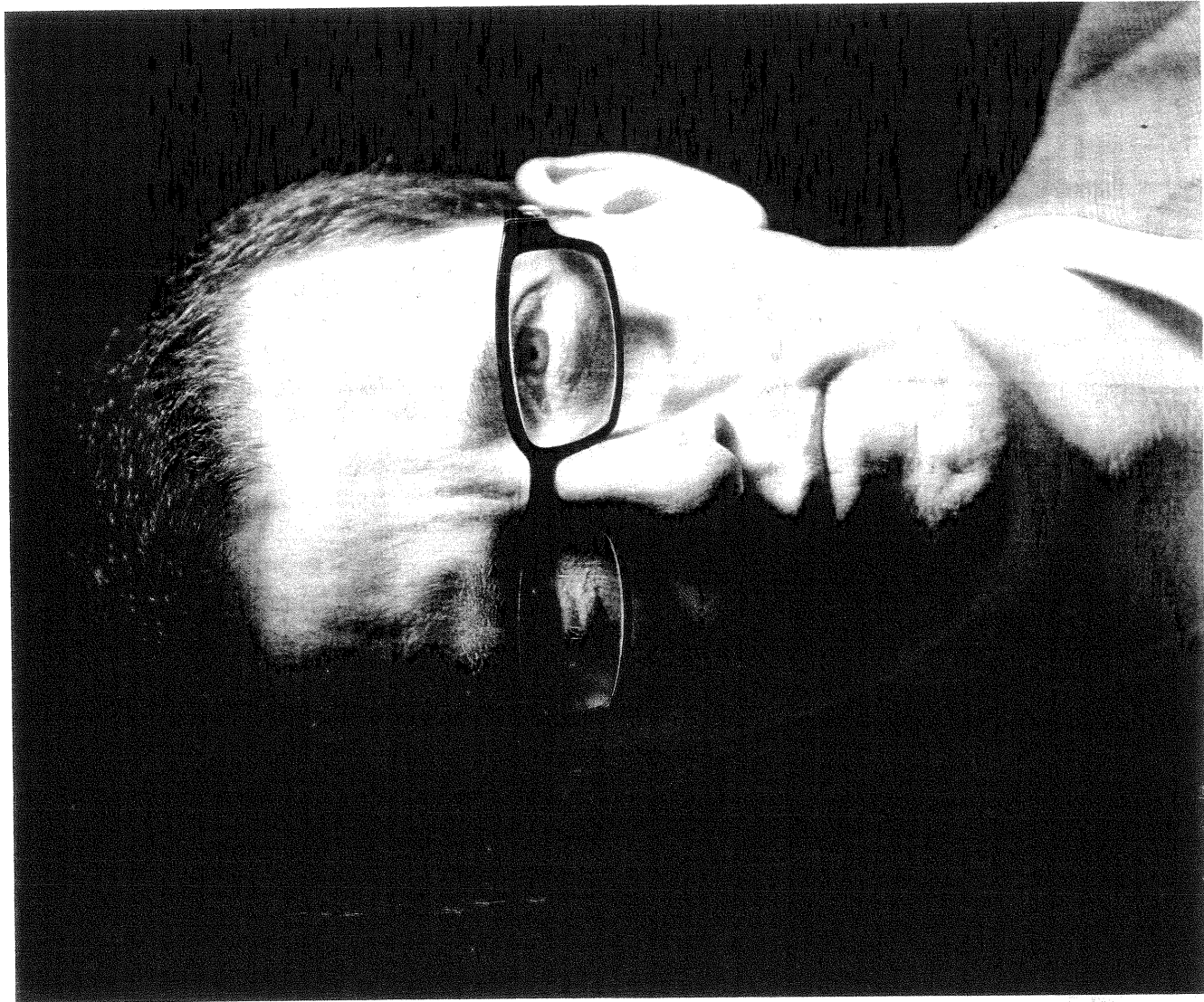

Foto: Roger Dohmen

Victor Koppe: 'Of ik een idealist ben? Inmiddels wel.'

Wortels

'Ik kom uit een gezagsgetrouw gezin, mijn vader was politiefunctionaris, een broer werkt bij justitie'

Individualistisch

'Ik ben niet dienstbaar genoeg, en niet van de hiërarchie. Ik wil me niet voegen'

Atheïst

'Ik leg aan het einde van mijn leven verantwoording aan mezelf af'

CV

Victor Koppe
1964 Geboren in Amersfoort
Gymnasium
Clingendael (Diplomatenklasje)
Studie internationaal recht in Utrecht en Virginia School of Law Verenigde Staten
Nauta Dutilh (Europese recht)
Partner bij Böhler, Franke, Koppe, Wijnjaarden (strafrecht)

weerhoudt hem er niet van altijd te zoeken naar een beeld dat recht doet aan de werkelijkheid. De strafrechtadvocaat geniet, hoe bizar het woord klinkt, van het Cambodja-tribunaal, waarvan de hoorzittingen volgend jaar moeten beginnen. Koppe is er met kantoorgenoot Michiel Postman in 2007 bijgehaald vanwege hun in het Sierra Leone-tribunaal opgedane ervaring, als aanvulling op de Cambodjaanse advocaat van Nuon Chea. Zij doen de zaak vrijwel pro bono. (De vergoeding van de Verenigde Naties mag geen naam hebben.)

'In dit tribunaal komt voor mij alles samen, het individu versus de collectieve maatschappij, staat en de internationale gemeenschap. Ik heb altijd een enorme interesse gehad in de wetenschappelijke, van mijn dertende. In de tweede klas van het gymnasium knipte ik al kranten, dat werd op de universiteit bepaald niet minder', zo hoorde ik laatst nog op mijn vrijgezellenfeest. Het was de tijd van de Koude Oorlog, later van de boycot van Zuid-Afrika en de Russische inval in Afghanistan. Ik was niet links. Ik heb ook nooit gedemonstreerd. Ik wil de analyseren en begrijpen. Had tijdens mijn studie internationaal recht ook het hoogste cijfer ooit voor internationale betrekkingen. Ik heb nog een tijdje samen gestudeerd met het klasje van Clingendael, waar je werd opgeleid voor de diplomatieke dienst, maar was daar niet echt gelukkig. Ik merkte al snel dat ik te individualistisch ben ingesteld. Niet dienstbaar genoeg, en niet van de hiërarchie die hoort bij dergelijke organisaties. Ik wil me niet voegen. Het individu is belangrijker dan het collectief. Daarom zou ik ook nooit het gezag kunnen vertegenwoordigen. Ook om die reden heeft de advocatuur me altijd getrokken.'

Klaus Barbie

'Ik kom uit een gezagsgetrouw gezin, mijn vader was politiefunctionaris, een broer werkt bij justitie. Ik had thuis altijd een andere mening, was in dat opzicht dwars. Mijn vader is blij voor mij dat ik het tribunaal doe. Hij begrijpt dat dit voor mij een mooie en belangrijke zaak is. Maar hij heeft er moeite mee dat ik verdachten van oorlogsmisdaden of vermeneerde terroristen verdedig. Hij werkte zelf bij de rijksrechter en heeft ook oorlogsmisdadigers opgespoord. Zo heeft hij nog bewijsmateriaal verzameld tegen Klaus Barbie (hoofd van de Gestapo in Lyon, tot levenslang veroordeeld wegens moord, red.) in het geval Frankrijk hem niet zou vervolgen. We hebben afgesproken het niet meer over mijn werk te hebben. En mijn broer? Ik zou het niet weten. Zichtbaar verlegen met de situatie: 'We zijn betrokken'.
'De overeenkomst tussen al mijn cliënten is dat ze de Staat der Nederlanden in zijn volle omvang en macht over zich heen hebben gekregen. De constante in mijn ervaring met de overheid is dat zij de zaken over de gehele linie eenzijdig bekipt en geneigt is haar macht te misbruiken en het individu te vermorselen. Ze-

Zwart-wit

Als advocaat van Nuon Chea zoekt Koppe de nuance en de context. Niets is zwart-wit of zo simpel als het lijkt. Klopt dat getal van 1,7 miljoen moorden wel? Er heerste destijds hongersnood. Welke rol speelden de Vietnamezen, die het land bevrijdden? Zij maakten het regime zwart vanwege diens link met China en maakten direct de vergelijking met de concentratiekampen van nazi-Duitsland. Daarmee zeg ik niet dat er geen kampen zijn geweest. Maar het was wel de tijd van de Koude Oorlog. Cambodja was speelbaan van de grote mogend-

van koloniale gedrag, blijkt hij kalm en rationeel. Behoeftie om zich te verdedigen heeft hij niet. Een technocraat die weinig op heeft met de soms emotionele standpunten vanuit de zaal? Hoe anders beschrijven vrienden en zakelijke contacten hem. Geen proeta, maar *down to earth*. Vriendelijk en geïnteresseerd. Een levensgenieter ook, die houdt van muziek (House, Mahler, Radiohead), van feesten, kunst en Nietzsche.

'Die avond in De Halle is mij niet goed bevallen', zegt Koppe een week later op kantoor aan de Keizersgracht, hartje Amsterdam. 'Het gaat in dergelijke bijeenkomsten vrijwel altijd alleen over de slachtoffers en het verwerkingsproces. Daar ga ik als advocaat niet over. Begrijp me goed, ik snap dat er ruimte wordt gemaakt voor de slachtoffers. Dat is ook goed. Maar ik heb er weinig mee van doen.'

Koppe is zich bewust van zijn imago. Hij is de advocaat van een bonte verzameling omstreeden, in de publieke opinie reeds veroordeelde individuen. Ze komen uit alle lagen van de bevolking. Neem de Nederlandse terrorist Samir A. Of de drie vermogende 'beursfraudeurs' uit de zogenoemde Clickfunds-zaak. Of de 'oorlogsmisdadigers', uit Cambodja maar ook uit Sierra Leone. Hier speelde tussen 2000 en 2007 een tribunaal over misdaden tijdens de burgeroorlog. Koppe was een van de advocaten.

Zijn onderzoekende houding wordt ingegeven door de behoeftes aan professionalisme. Rechters zitten niet te wachten op boes en bas. Ze willen een goed onderbouwd, inhoudelijk be-toog. Zeker beladen processen als het Cambodja-tribunaal moeten geen showprocessen worden. Filosofe Hannah Arendt heeft dat goed beschreven in haar verslag van het Eichmann-proces (nazi, indirect verantwoordelijk voor de dood van zes miljoen joden, red.). Zij was erg kritisch over het optreden van de aanklager. Hij richtte zich op de verschrikkingen, niet op de vraag van schuld en onschuld.'

Volgens Koppe mag het lijden van slachtoffers in dit soort processen niet centraal staan. Het moet een sober proces zijn, gericht op waarheidsvinding. 'Een klassieke botsing tussen de diest van de aanklager en de verdediging, op basis waarvan rechters een oordeel vormen. Daar zijn de rechtstaat en de maatschappij het meeste bij gebodend.'

ropa zonder lekenrechtspraak. Het zou de legitimiteit van ons rechtstelsysteem wel eens ten goede kunnen komen. Bij leken is ook meer begrip voor het individu. Al denk ik dat ik zelf begrip voor mijn recht kom bij een professionele rechtbank.'

Koppe weet zich even geen raad met de vraag wat de samenleving hem als scholier of student heeft aangeleerd, dat hij zo verbeten strijd voor de rechten van het individu. Er volgt een lange stilte. Hij kijkt uit het raam, dan naar de interviewers. Opnieuw stilte. 'Ik ben natuurlijk beïnvloed door Britta.' Britta Böhler was acht jaar lang zijn echtgenote, nog altijd kantoorgenoot. Zij kreeg in 2005 de Clara Meijer-Wichmann-penning als erkenning voor haar inzet voor de verdediging van de rechten van de mens. Over haar invloed op hem weidt hij verder niet uit. Datis privé. Opnieuw een lange stilte. 'Het gymnasium heeft me zeker gevormd, de klassieke tradities. Mijn opvoeding. Mijn verwachtingen als advocaat. En drie vrouwen natuurlijk.' Behalve Britta Böhler zijn dat zijn moeder ('elke moeder is belangrijk voor haar zonen') en zijn toekomstige vrouw, 'een Roemeense met een artistieke achtergrond.'

Of hij met zijn gedrevenheid geen minister van Justitie moet worden? Na enig aarzelen: 'Het zou goed zijn als er iemand kwam te zitten met meer gevoel voor het individu, voor de mensenrechten. Maar ik geloof niet dat ik erger schikt voor ben. Je moet namelijk ook andere belangen dienen. Meer gevangissen laten bouwen. Ik vrees dat ik niets anders kan en wil dan de advocatuur.' Een individu in de knel zal hij zelden weigeren. 'Eenige tot dusver, maar ik heb niet de vrijheid te zeggen waar het over gaat. In het algemeen houd ik zedenzaken op afstand. Daar word ik niet vrolijk van.'

Ooit zei Koppe dat hij er zoals iedere Nederlanderswaker van zou liggen als een cliënt van hem wordt vrijgesproken en vervolgens een mento opblaast. Maar hij zou zich er op geen enkele manier verantwoordelijk voor voelen. 'Een atheïst legt aan het einde van zijn leven verantwoording af aan zichzelf. Of zoals Friedrich Nietzsche het beschreef in *Ecce Homo*: ieder mens moet worden wie hij of zij is. Ik weet niet wie of wat ik uiteindelijk word. Ik wil me zelf wel altijd bijlijven ontwikkelen.'

ker sinds 9/11 is het er niet beter op geworden en moeten de rechten van het individu wijken voor een collectief gevoel van veiligheid. Nederland is een hangig land, geneigd tot lafheid. Dat zagen we al in de Tweede Wereldoorlog, in Strebrenica en nu is het niet anders.'

'Wesam al Dealama, een Iraakse dameskap-per die onder druk van de VS wordt uitgeleverd als vermeneerde terreurverdachte. Als het gaat om Turkije hebben we de mond vol over de mensenrechten, maar we zijn wel geneigd de Koerdische activiste Nuriye Keshir uit te leveren. Wat zijn principes over mensenrechten waard als je geen standpunt durft in te nemen over Tibet?'

Doofpotland

'Nederland is gelukkig niet zo door het ijs gegaan als de Verenigde Staten. Een land dat de rechten van het individu zo hoog in het vaandel heeft staan, maar wel het bestaan van Guantanamo Bay en de Abu Ghraib-gevangenis accepteert. De keerzijde is wel dat het zelfreïgendum vermoogen van de VS veel groter is dan hier. Nederland is in dat opzicht een doofpotland.'

'Ik strijd voor de rechten van het individu. Al lijkt het dat ik opkom voor belangen die tegenstrijdig lijken met het systeem, toch functioneer ik als advocaat binnen datzelfde systeem. Indirect draag ik bij aan een efficiënter en rechtvaardiger samenleving. Dankzij het werk van mijn kantoorgenoot Stijn Franken ziet iedereen de verdeling van Lucia de B. nu als een rechtvaardige dwaling. Of ik een idealist ben? Inmiddels wel.'

Volgens Koppe begrijpen veel mensen de noodzaak van een advocaat in een strafzaak niet. Die is net zo belangrijk als de aanklager. Beiden dragen bij aan waarheidsvinding. 'Toen hij de vermeneerde terrorist Samir A. verdedigde, kreeg hij dreigmails. 'Ik kan er niets mee. Door internet en commerciële televisie hebben steeds vaker mensen het woord die heel hard en vanuit emotie wat roepen, maar zonder verstand van zaken. Politici als Wilders en Verdonk spelen daarop in. De tolerantie en vrijzinnigheid van dit land wordt verkwanseld.'

'Toch ben ik geen tegenstander van juryrechtspraak. Nederland is het enige land in Eu-